

جهانی شدن و سلامت روان: بررسی نظام‌مند متون پژوهشی

علی منتظری^{۱*}، محمود طاووسی^۲، سپیده امیدواری^۱، علی اصغر هدایتی^۱، طاهره رستمی^۳، اکرم هاشمی^۲

۱. گروه سلامت روان، مرکز تحقیقات سنجش سلامت، پژوهشکده علوم بهداشتی جهاد دانشگاهی، تهران، ایران
۲. گروه آموزش و ارتقای سلامت، مرکز تحقیقات سنجش سلامت، پژوهشکده علوم بهداشتی جهاد دانشگاهی، تهران، ایران
۳. کارشناس اطلاع رسانی، مرکز تحقیقات سنجش سلامت، پژوهشکده علوم بهداشتی جهاد دانشگاهی

فصلنامه پایش

سال سیزدهم شماره دوم فروردین - اردیبهشت ۱۳۹۳ صص ۲۵۰-۲۲۵

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۲/۹/۱۶

نشر الکترونیک پیش از انتشار-۱۳۹۲/۱۱/۲۹

چکیده

با توجه به اهمیت موضوع جهانی شدن و سلامت، به خصوص سلامت روان، این مطالعه مروری با هدف بررسی متون پژوهشی در جهان و ایران پیرامون جهانی شدن و سلامت روان از آغاز تا پایان سال ۲۰۱۲ میلادی طراحی و اجرا گردید.

در این مرور نظام‌مند متون پژوهشی با کلید واژه «جهانی شدن» در عنوان مقالات و شش کلید واژه مربوط به سلامت روان در عنوان و چکیده مقالات چاپ شده در پایگاه‌های علمی معتبر ملی و بین‌المللی مورد جستجو قرار گرفت. کلیه مقالات فارسی و انگلیسی معتبر و مرتبط پیرامون جهانی شدن و سلامت روان جمع‌آوری گردید (۲۴۴ مقاله). طی چند مرحله بررسی خلاصه و متن اصلی مقالات و حذف موارد تکراری و غیر مربوط در نهایت، ۲۲ مقاله برای بررسی جامع و استخراج داده‌ها انتخاب شدند. اطلاعات به دست آمده، با تلخیص مطالب در قالب جداول و نمودارها دسته بندی شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج این بررسی مروری نشان داد پدیده جهانی شدن به انحاء گوناگون و گاه سوار بر موج سرمایه‌داری و استعمار، سلامت روان انسان‌ها را متأثر نموده و بر اساس اسناد موجود، این تأثیرات غالباً منفی بوده است. نتیجه این تأثیرات منفی به صورت مستقیم و غیر مستقیم، در شیوع مصادیقی از اختلال در سلامت روان همچون افسردگی، اضطراب، سردرگمی در هویت افراد، خودکشی و غیره مؤثر بوده است. یافته‌های این بررسی نشان داد جهانی شدن با طی روند طبیعی، حاکمیت خود را بر جوامع تحمیل کرده و به ناچار، نظام‌های سیاسی را متأثر نموده است. جهانی شدن به عنوان یک امر در بستر تاریخی شکل گرفته است و فی نفسه نه خوب است و نه بد. عنصر عقلانیت و تفکر در سلامت اقتضا می‌کند تا با آینده نگاری و اندیشیدن تمهیدات لازم با بهره‌گیری از آثار مثبت جهانی شدن در ارتقای سلامت روان جامعه کوشید و از تبعات مخرب آن بر حذر مانده و یا نگرانی‌ها را به حداقل رساند؛ که این مهم، خود مطالعات مجزایی را می‌طلبد.

کلیدواژه‌ها: جهانی شدن، سلامت روان، مرور نظام مند، ایران، جهان

* نویسنده پاسخگو: خیابان انقلاب اسلامی، خیابان فلسطین جنوبی، خیابان شهید وحید نظری، پلاک ۲۳، مرکز تحقیقات سنجش سلامت، پژوهشکده علوم بهداشتی جهاد دانشگاهی

تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۸۰۸۰۴   نماپر: ۰۲۱-۶۶۴۸۰۸۰۵

E-mail: montazeri@acecr.ac.ir

مقدمه

جهانی شدن در بعضی از اسناد به فرآیندی گفته می‌شود که در آن افراد و جوامع از مرزهای جداکننده سنتی دور می‌شوند. این روند باعث تغییر ماهیت تعاملات بشری در بسیاری از حوزه‌ها، شامل حیطه‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، زیست محیطی و فن‌آوری می‌شود [۱].

مفهوم جهانی شدن، پس از این که در دهه ۱۹۸۰ در جهان غرب مطرح شد، در سطح جهان نیز گسترش یافت. جهانی شدن بخشی از «گذار بزرگ» است که محور بحث‌هایی را تشکیل می‌دهد که نشانگر گسستی بنیادین با گذشته بوده و حول ویژگی‌ها و تحولات عصر حاضر قرار دارد.

جهانی شدن، فرآیندی اجتماعی است که در آن قید و بندهای جغرافیایی که بر روابط اجتماعی و فرهنگی سایه افکنده، از بین می‌رود و مردم به طور فزاینده‌ای از کاهش این قید و بندها آگاه می‌شوند [۲].

در تعاریف جهانی شدن، اختلاف نظرهای متفاوتی وجود دارد. این ابهامات، اختلافات و تناقض‌های موجود در تعریف جهانی شدن، از عوامل چند وجهی بودن پدیده یا فرآیند جهانی شدن است. در تعاریف و تعابیر ارائه شده از جهانی شدن، تنوعی قابل ملاحظه وجود دارد [۱].

مطالعات نشان داده‌اند که جهانی شدن از طریق عوامل اقتصادی، آموزشی، اجتماعی، شیوه زندگی و تعامل آن‌ها با یکدیگر تأثیر بسیار زیادی بر سلامت روان دارد [۳].

اثرات جهانی شدن بر سلامت از طریق مؤسسات اقتصادی، فرهنگی و تغییرات اجتماعی، مهاجرت و تغییرات محیطی [۴] و نیز تأثیر عمیق منفی به واسطه دسترسی نابرابر به خدمات سلامت [۵] و خصوصی‌سازی آن رخ می‌دهد. مشابه این تأثیرات در خصوص سلامت روان نیز مصداق دارد [۶]. خلاصه این که جهانی شدن ممکن است به عنوان یک فرآیند که افراد و جوامع را به تدریج و به صورت فزاینده و یا کاهنده از هم جدا می‌کند، تعریف شود. این فرآیند می‌تواند نتایج مثبت و منفی یا به عبارتی برد و باخت در بر داشته باشد. با توجه به مطالعات گوناگونی که پیرامون جهانی شدن به عمل آمده است، داشتن تصویری از تحقیقات و مطالعات انجام گرفته در این زمینه ضروری به نظر می‌رسد.

در این راستا، مطالعه حاضر با هدف مرور نظام‌مند متون پژوهشی در جهان و ایران پیرامون جهانی شدن و آثار آن بر

سلامت روان از آغاز تا سال ۲۰۱۲ میلادی مطالعه طراحی و اجرا گردید. از آن جا که عقیده یکسانی از اثرات جهانی شدن بر سلامت عمومی وجود نداشته است، این مطالعه بر آن بود تا با مرور بر ادبیات پژوهشی آثار جهانی شدن را بر سلامت روان مورد کنکاش و بررسی قرار دهد.

مواد و روش کار

هدف از انجام این مطالعه، مرور نظام‌مند مقالات چاپ شده در مورد جهانی شدن و سلامت روان بود. بر همین اساس، مقالات فارسی زبان چاپ شده در مجلات علمی - پژوهشی داخل کشور و مقالات انگلیسی زبان چاپ شده در مجلات داخل و خارج از کشور به شرح زیر مورد جستجو قرار گرفتند:

- کلید واژه‌های جستجو: ترکیب واژه‌های «جهانی شدن» با دو املای (Globalisation و Globalization) در عنوان مقالات و واژه‌های: «سلامت روان» (Mental health)، «اختلالات روان» (Psychological disorders)، «سلامت روانی» (Psychological health)، «اختلالات روانی» (Psychological disorders)، «اضطراب» (Anxiety)، «افسردگی» (Depression) در عنوان چکیده مقالات.

- پایگاه‌های مورد جستجو:

• پنج پایگاه ملی [بانک اطلاعات نشریات کشور (magiran)، بانک اطلاعاتی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی کشور (Iran Doc)، پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (Scientific Information Database, SID)، بانک اطلاعاتی ایران مدکس (iranmedex)، پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC)]

• چهار پایگاه بین‌المللی [Medline/Pub med, Institute for Scientific Information (ISI), EMBASE, Scopus].

- معیارهای انتخاب مقالات عبارت بودند از: مقالات فارسی و انگلیسی زبان چاپ شده در مجلات علمی - پژوهشی داخل و خارج از کشور، مقالاتی که متن کامل آن‌ها به صورت الکترونیکی در دسترس بود، مقالاتی که محتوای آن‌ها در خصوص رابطه جهانی شدن و سلامت روان بود.

- معیارهای حذف مقالات عبارت بودند از: مقالات با سایر زبان‌ها و مقالاتی که (به رغم عنوان آن‌ها) ارتباطی با موضوع رابطه جهانی شدن و سلامت روان نداشتند.

- بازه زمانی: بازه زمانی جستجو در این مطالعه با مشخصات

خصوص ارتباط پدیده جهانی شدن و سلامت روان بین سال‌های ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۰، و نیز در سال‌های ۲۰۰۷، ۲۰۰۹ و ۲۰۱۰ منتشر نشده است.

ج- نشریات چاپ کننده مقالات: در میان نشریات، نشریه Global Social Policy با چاپ ۴ مقاله بیشترین تعداد مقاله را در مجموعه مقالات مورد بررسی دارا بود.

د- محتوای مقالات: متن کلیه مقالات توسط دو محقق مورد بررسی دقیق قرار گرفت و اطلاعات حاصله در مجموع در چند محور به شرح زیر تدوین گردید:

۱. جهانی شدن و سلامت روان: کلیات، مفاهیم و چالش‌ها

۱-۱. مفاهیم: با بررسی اسناد و مرور شواهد مفاهیم متعددی از جهانی شدن یافته شد که خلاصه‌ای از آن‌ها در نمودار شماره ۲ نمایش داده شده است [۷].

۱-۲. منابع ترس و اضطراب ناشی از جهانی شدن: جهانی شدن به طرق گوناگون توانسته است باعث ایجاد اضطراب فردی و به عبارتی جوامع اضطرابی شود. مواردی از منابع اضطراب عبارتند از: افزایش ترس و اضطراب بی‌کاری و کاهش نسبی دستمزد کارگران غیر ماهر در کشورهای صنعتی، ترس و اضطراب نابرابری دستمزدها و از دست دادن شغل در کشورهای در حال توسعه به علت جهانی شدن، ترس و اضطراب از ایجاد رقابت کاهنده و عدم رعایت دستمزدها و استانداردهای کاری [۸]. نمایی از اضطراب‌های ناشی از جهانی شدن در نمودار شماره ۳ آمده است.

۱-۳. جهانی شدن و سرمایه‌داری: سرمایه‌داری رو به رشد جهانی و تحمیل‌های فرهنگی، از موضوعات مهمی است که سلامت روان انسان‌ها را مورد هدف قرار داده است.

برای نمونه، نظریه «مدیریت وحشت» اظهار می‌دارد فرهنگ می‌تواند به وسیله عزت نفس حساری حفاظتی برای عملکرد روانی و حیاتی انسان در برابر اضطراب ایجاد کند. به عبارت دیگر، عزت نفس به عنوان جزء مهمی از فرهنگ هر ملت برای تحمل استرس و اضطراب است. فشار جهانی شدن، سیاست‌های بومی را طوری غوطه‌ور می‌کند که مردم اغلب احساس می‌کنند بازنده شده‌اند. در نظام سرمایه‌داری، برنده شاد بوده و بازنده احساس بی‌اعتباری دارد. به عبارت دیگر، پی‌آمدهای جابه‌جایی و از هم گسیختن فرهنگ‌های ملی، طی مراحل جهانی شدن این است که مردم بیشتر احساس از دست دادن می‌کنند تا کسب چیزی؛ یعنی سرمایه‌داری جهانی استیلاگر بوده و تحمیل‌هایش اکثر مردم را به سوی احساس یک بازنده سوق می‌دهد.

مورد نظر از آغاز تا پایان سال ۲۰۱۲ میلادی تعیین گردید. - مراحل انجام کار: ابتدا جستجوی اولیه با توجه به کلیدهای واژه‌های مطالعه توسط دو محقق به طور مستقل در پایگاه‌های مورد نظر انجام شد. سپس اطلاعات حاصله در دو جستجو با یکدیگر تطابق داده شده و پس از اطمینان از تطبیق کامل، داده‌های نهایی وارد بخش بررسی مطالعه شد.

- چرخه بررسی در این مطالعه عبارت بود از: حذف اسناد تکراری، حذف اسناد غیر مربوط وفق بررسی عناوین و چکیده‌ها، حذف اسناد غیر مربوط بر اساس بررسی متن اصلی مقالات و در نهایت، تهیه لیست نهایی برای بررسی محتوا.

- نحوه تجزیه و تحلیل داده‌ها: اطلاعات مقالات بر اساس سال انتشار، مجلات منتشر کننده و حیطه‌های مورد بحث، خلاصه شده و در قالب متون، جداول و نمودارهای گوناگون ارائه شد.

یافته‌ها

الف- گزاره آماری: بر اساس نتایج اولیه مطالعه که در جدول شماره ۱ نشان داده شده است، از تعداد ۲۴۴ مقاله حاصل از جستجوی اولیه، پس از حذف موارد تکراری که ناشی از جستجو در پایگاه‌های مختلف بود، تعداد ۱۴۹ مقاله به زبان انگلیسی و یک مقاله به زبان فارسی وارد مطالعه شدند.

در مرحله بعدی، از میان مقالات باقیمانده موارد غیر مرتبط (۱۰۳ مقاله) با توجه به عنوان و چکیده آن‌ها، مجدداً از مطالعه حذف گردید.

در مرحله بررسی نهایی، با مراجعه به متن اصلی از میان ۴۶ مقاله نهایی، تعدادی دیگر نیز به علت غیر مرتبط بودن موضوع، غیر انگلیسی بودن زبان و... از مطالعه حذف و در نهایت ۲۲ مقاله برای بررسی جامع و استخراج داده‌ها انتخاب شدند.

شایان ذکر است از میان مقالات مرحله نهایی، به متن کامل سه مقاله دسترسی نبود، که با توجه به اهمیت آن‌ها از مطالب چکیده در مطالعه استفاده شد.

ب- سال چاپ مقالات: در اولین بررسی مقالات نهایی باقی مانده این مطالعه، تمرکز بر سال انتشار مقالات مد نظر قرار گرفت. همانطور که از نتایج مشخص است، سال‌های ۲۰۰۸ و ۲۰۱۲ هر کدام با ۵ مقاله، بیشترین تعداد مقاله چاپ شده در خصوص رابطه پدیده جهانی شدن و سلامت روان را به خود اختصاص داده بودند. در این میان بر اساس نتایج به دست آمده، هیچ مقاله‌ای در

این انفجار منشاء «توسعه خطر» هم در عرصه بومی و هم عرصه جهانی بوده است. [۱۱].

۶-۱. جهانی شدن و عوامل تعیین کننده اجتماعی مؤثر بر سلامت: هیونن و همکارانش (۲۰۰۵)، الگوی ارزیابی تأثیر جهانی شدن بر سلامت را مورد بررسی قرار داده‌اند. تمرکز اصلی آن‌ها بر چهار مؤلفه سلامت، یعنی عوامل تعیین کننده‌های سازمانی، اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و محیط زیست بود؛ که هر یک از این عوامل در درون خود با یک یا چند عامل در تعیین سلامت تأثیر گذار هستند. فراتر از تأثیر ژنتیک، عوامل تعیین کننده سازمانی که زیرساخت‌ها، سیاست‌های بهداشتی، سیاست‌های مرتبط با سلامت، ساختار دولت (حکومت‌ها)، محیط سیاسی، نظام حقوقی، قانون و مقررات را شکل می‌دهند، در ارائه خدمات بهداشتی و درمانی، تأثیر گذار هستند. عوامل اقتصادی در ساختارهای شغلی، سیستم‌های مالیاتی و بازار، تعامل و یا تعیین زیرساخت‌های اقتصادی و توسعه اقتصادی و تجارت، تأثیر گذار هستند. عوامل اجتماعی - فرهنگی شامل فرهنگ (مانند مذهب، ایدئولوژی، آداب و رسوم)، ساختار جمعیتی، اندازه و توزیع جغرافیایی جمعیت، سازمان‌های اجتماعی، امنیت اجتماعی، سیستم بیمه، ارتباطات و برقراری ارتباط مؤثر و تعاملات اجتماعی بر محیط زیست اجتماعی و شیوه زندگی افراد تأثیر می‌گذارند. در نهایت، عوامل زیست محیطی که به تنظیمات زیست شناختانه، آب و هوا، ثبات اکوسیستم، تعامل با محیط فیزیکی مانند آب و تغذیه مربوط می‌شوند، همه بر شیوه زندگی و شرایط زندگی بهتر، تأثیر گذار هستند [۱۲].

این امر باعث آسیب دیدن عزت نفس ملت‌ها و ایجاد اختلال در سلامت روانی - اجتماعی آن‌ها می‌شود [۹].

۴-۱. جهانی شدن و سلامت روان در بیانیه لیون: (مراجعه به جدول شماره ۱) [۱۰]

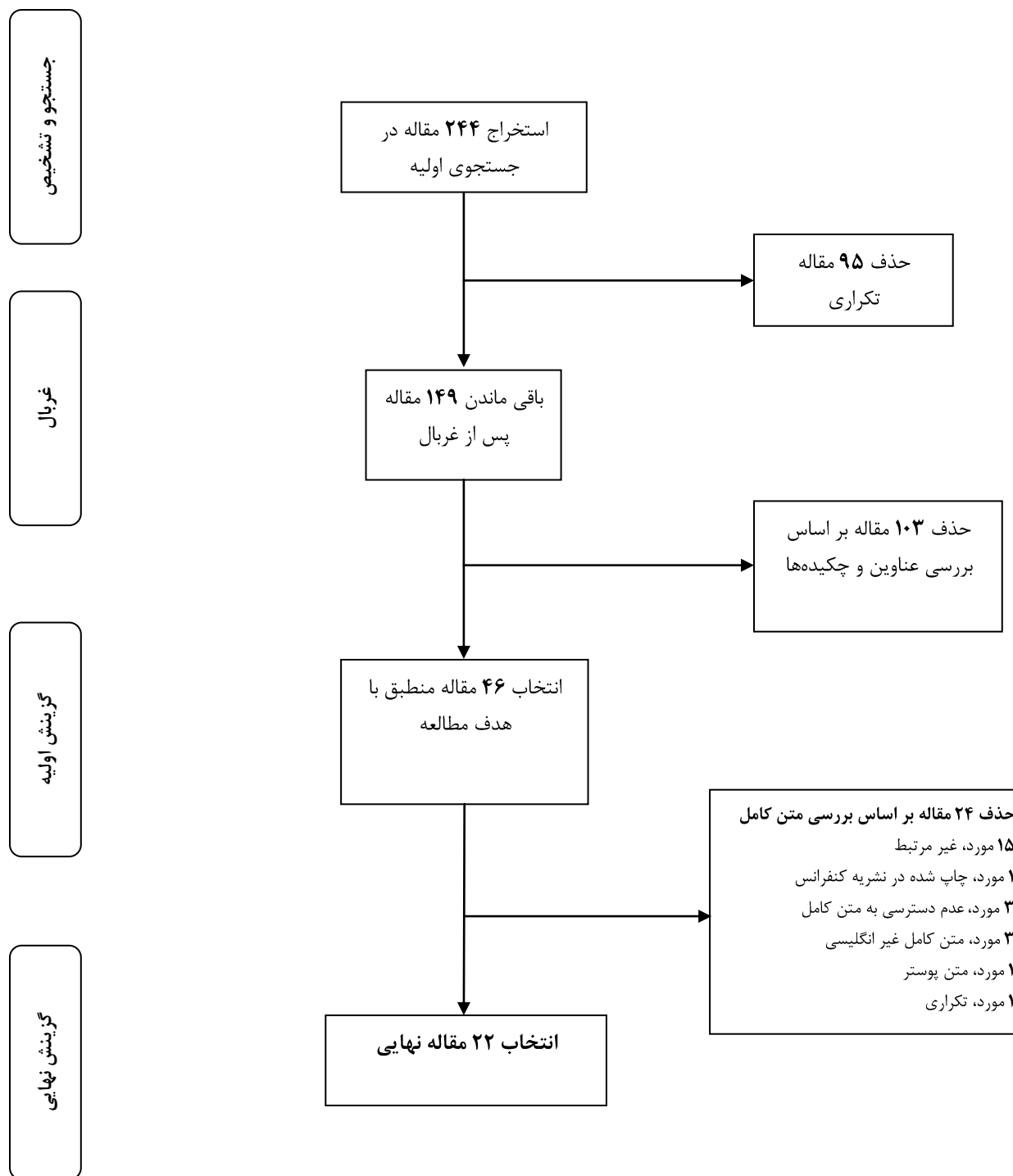
۵-۱. متغیرهای مهم ساختاری جهانی شدن: چهار ساختار مفهومی جهانی شدن عبارتند از:

- فراملی شدن روندها: فراملی شدن به معنای حضور فرهنگ‌ها، و تولیدات سیاسی - اقتصادی غیر ملی در جامعه بومی است. این فرآیند، نوعی آمیختگی فرهنگی، اقتصادی و سیاسی بین پدیده بومی و غیر بومی را به وجود می‌آورد که از نتایج طبیعی آن «فاصله افتادن بین نسل‌ها» و به دنبال آن «تضاد نسلی»، دلواپسی و اضطراب است [۱۱].

- یکی شدن فضای فرهنگی: فن‌آوری ارتباطات، موجب به وجود آمدن «فضای واحد» در ماورای جغرافیای رابطه دولت‌ها و ملت‌ها شده است. شش میلیارد جمعیت جهان از حیث «جهان مجازی» در فضای یکپارچه و واحدی زندگی می‌کنند و مرزبندی‌های رابطه دولت‌ها و ملت‌ها و خطوط جغرافیایی، تأثیری بر یکپارچگی این فضا ندارند [۱۱].

- پیوستگی ارتباطات جهانی: صنعت ارتباطات جهانی، ارتباط با فاصله‌های دور و نزدیک را یکسان نموده است. در واقع، فاصله در پرتو صنعت ارتباطات از بین رفته و نوعی پیوستگی جهانی به وجود آمده است [۱۱].

- توسعه قدرت انتخاب، توسعه خطر: جهانی شدن موجب توسعه قلمرو انتخاب‌ها شده است. در شرایط بسته سنتی و بومی گذشته، فرد در انتخاب ارزش‌ها، ایده‌ها و اندیشه‌ها و همچنین در خرید کالاهای اقتصادی، انتخاب شغل، تحصیل و بسیاری از امور دیگر مربوط به حوزه فرهنگ و امور اقتصادی، قدرت انتخاب محدود داشت. بیشتر ظرفیت‌ها و زمینه‌های اجتماعی محلی بودند و فرد در مقام انتخاب در معرض «حوزه انتخاب محدود» قرار داشت. ارتباطات محدود جهانی، موجب می‌شد بسیاری از بیماری‌ها، مشکلات زیست محیطی، ناهنجاری‌های اخلاقی و ارزشی، اندیشه‌ها و افکار غیر هنجاری از یک جغرافیا و زیستگاه اقتصادی و فرهنگی به سایر زیستگاه‌ها سرایت نکند. اما توسعه وسایل نقلیه تندرو و صنعت همزمان جهانی، ارتباط فرآیند حضور عوامل فراملی و غیر بومی را در قلمروهای بومی به صورت انفجاری توسعه داده است.

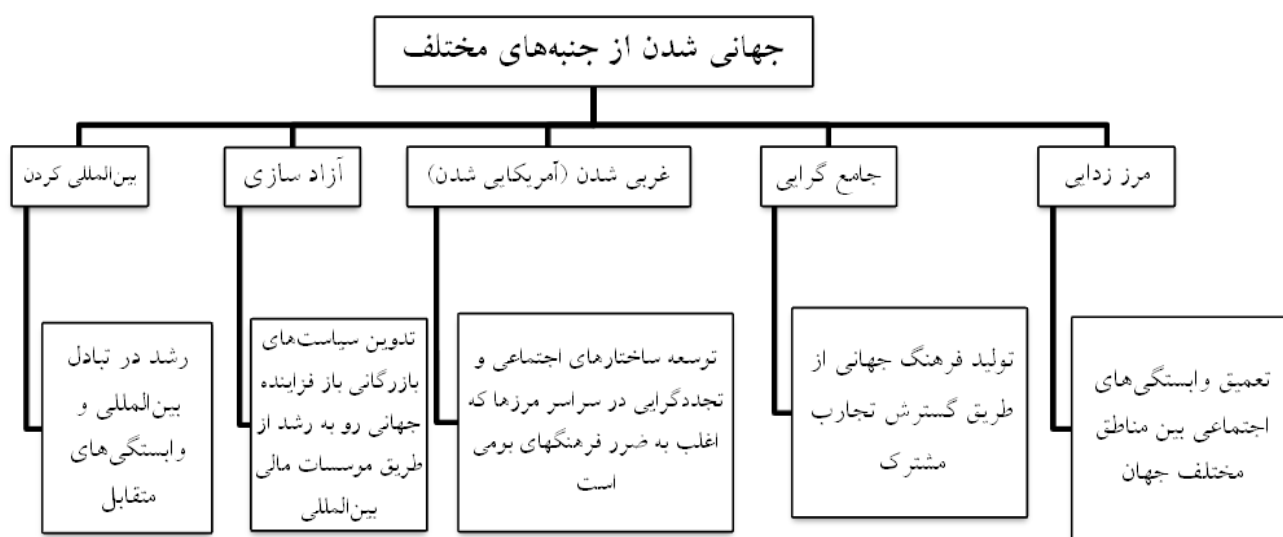

نمودار شماره ۱- مراحل بررسی و انتخاب مقالات

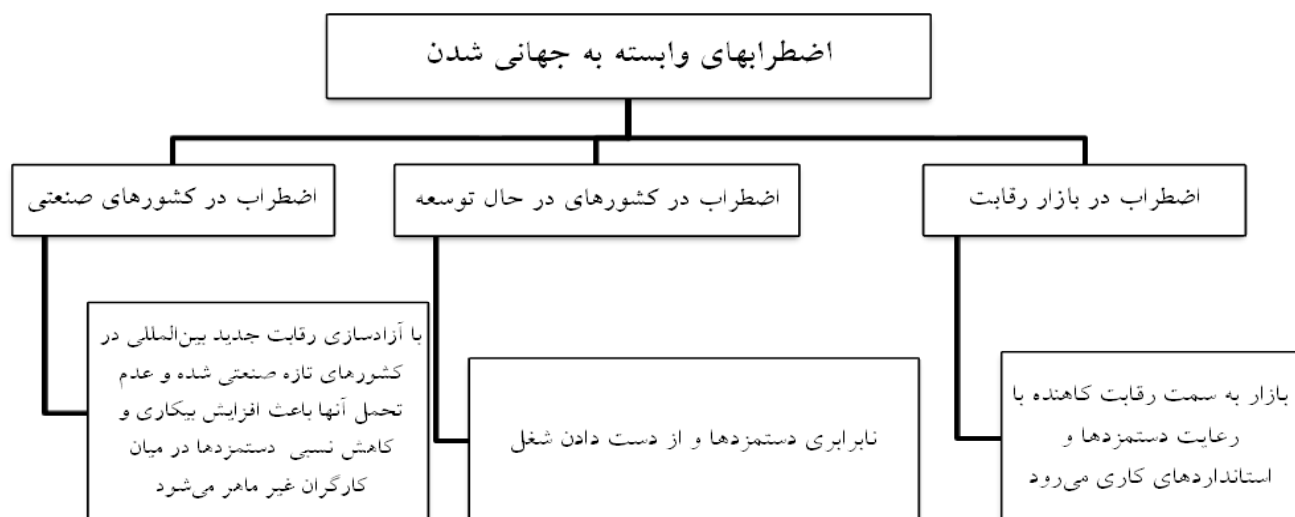
است جهانی شدن، عوامل خطر مرتبط با خشونت، از قبیل محرومیت اجتماعی، نابرابری درآمدها، تضاد تجمعی، تجارت الکل، مواد مخدر و سلاح گرم را تحت تأثیر قرار می‌دهد [۱۲].

در این بخش، همچنین می‌توان به استدلال سازمان سلامت جهان مبنی بر این که جهانی شدن، موانع و منافع پیشگیری از خشونت را افزایش می‌دهد، اشاره نمود. به عبارت دیگر، این سازمان معتقد

نمودار شماره ۲- تشریح جنبه‌های مختلف جهانی شدن

نمودار شماره ۳- اضطراب‌های وابسته به پدیده جهانی شدن در جوامع مختلف

۲. جهانی شدن و سلامت روان: جغرافیای زندگی

- هائیتی: بحث جهانی شدن در هائیتی را شاید باید از زمان مستعمره شدن این کشور توسط فرانسه و سپس فرآیند استقلالش آغاز کرد. نتایج مطالعه نشان از رابطه بین فقر، جهانی شدن و سلامت روان در کشورهایی مانند هائیتی دارد. کشوری که پس از سال‌های مستعمره بودن، حتی پس از رهایی از یوق استعمارگران به علت پدیده‌های ناشی از جهانی شدن، هرگز از فقر رهایی پیدا نکرده و این خود در طول زمان، باعث اختلال در سلامت روان مردمش شده است. البته باید گفت زیر بنای اقتصادی، تنها جنبه جهانی شدن نیست، بلکه جنبه‌های ایدئولوژیک، فرهنگی و روانی، از جنبه‌های دیگر جهانی شدن هستند. اما ذکر این نکته حائز اهمیت است که حاصل سیاست‌های کشورهای برخوردار برای کشورهای محروم همواره افزایش محرومیت بوده است [۱۳].

- آرژانتین: بررسی نظرات متخصصان و مطالعات (در مقطع زمانی مورد نظر مطالعه) نشان داده که بحران اقتصادی ناشی از جهانی شدن در آرژانتین که یک وضعیت اقتصادی و سیاسی خاص توأم با حس ناامنی و آسیب‌پذیری برای مردم این کشور، به وجود آورده، باعث افزایش مصرف داروهای ضد افسردگی شده است. این بررسی نشان داد تجویز داروهای ضد افسردگی توسط پزشکان و نیز مصرف داروهای روان‌گردان نشانه‌ای از وجود موارد افسردگی و نیز اختلالات روانی در بین مردم بوده و رابطه بین پیامدهای جهانی شدن و سلامت را تأیید کرده است. افزایش علائم اضطراب و خودکشی نیز از دلایل تأیید تأثیر عوامل اقتصادی بر سلامت روان در این کشور گزارش شده است. این بررسی مدعی است این مسائل همه در پرتو پدیده‌ای به نام جهانی شدن حاصل شده است [۱۴].

- تایوان: در اثر جهانی شدن، عوامل اجتماعی متعددی در تایوان از جمله افزایش میزان بی‌کاری، افزایش سن جمعیت، کاهش زاد و ولد، گردش‌های مکرر جمعیتی، و نابرابری اجتماعی رخ داده و بر ساختار جمعیت شناختی و ترکیب کشور تأثیر گذاشته است. از این رو، برخی از مشکلات روحی و روانی در تایوان اتفاق افتاده که با موضوعاتی چون مراقبت از افراد مسن، مهاجرت کارگران خارجی، و نرخ بی‌کاری بالا و... همراه شده است [۱۲].

- هند و چین: جهانی شدن، فقر و محرومیت، نابرابری اجتماعی و درآمد، مهاجرت، استرس شغلی، رقابت آموزشی و بی‌کاری را به طور نسبی در هند و چین افزایش داده است. همچنین جهانی شدن و تغییرات اجتماعی اقتصادی و فرهنگی ناشی از آن، حاکی از

پیامدهای سلامت روان در جوانان چینی و هندی است. خودکشی، سوء مصرف مواد، افسردگی و اضطراب از این دست پیامدها هستند [۱۵].

- مالزی: بررسی‌ها در مالزی نشان از ارتباط بین جهانی شدن و فرسودگی شغلی داشته است. همچنین ارتباط بین جهانی شدن و رضایت شغلی، از عوامل خارجی اثر گذار بر شغل و رضایت شغلی معرفی شده است. رابطه منفی جهانی شدن و منابع شغلی، تأثیرگذاری جهانی شدن بر فرسودگی و رضایت شغلی کارکنان از این دست تأثیرات بوده‌اند. همچنین نتایج بررسی‌های یاد شده به این نکته اشاره داشته‌اند که رقابت جهانی شدن مطالبات شغلی را افزایش داده و از این طریق، میزان فشار مربوط به وظیفه کاری، مطالبات عاطفی، تناقض نقش و... نیز ارتقاء یافته است [۱۶].

- تایلند: نتایج مطالعات در تایلند نشان داده است که از منظر سلامت شغلی، یکی از خطرات محل کار، استرس روانی است. جهانی شدن، اثری ترکیبی بر سلامت دارد و اثر آن از طریق رشد و توزیع درآمد و بی ثباتی اقتصادی ظاهر می‌شود. همچنین نتایج مطالعات نشان داده که تغییرات در شغل در اثر جهانی شدن، باعث ایجاد وضعیت‌های روان‌شناختی مربوط به استرس شغلی شده و مردم را دچار علایم روان تنی کرده است [۱۷].

- هنگ کنگ: بررسی‌ها در میان مردم و مهاجران این کشور نشان داده است که جهانی شدن، در هدایت فزاینده مردم به سوی تبدیل شدن به چند زبانی و چند فرهنگی اثر دارد. در بخش‌های گوناگون، تأثیرات جهانی شدن آشکار شده و این تأثیر در توسعه اقتصادی، تغییر در شیوه زندگی و الگوهای ارتباطی مشخص شده است. با این حال، افزایش تماس بین فرهنگی در فرهنگ‌پذیری افراد، تغییرات روحی و روانی بسیاری را به ارمغان آورده است. برخی از مطالعات اولیه در مورد این موضوع، دو زبانی و دو فرهنگی بودن را به لحاظ ایجاد ناتوانی روانی و استرس زا بودن و انگیزختن اضطراب و افسردگی، مد نظر قرار داده‌اند. دو فرهنگی شدن بر تطبیق روانی تأثیر داشته و کسب هویت فرهنگی و توانایی‌های زبانی در این تطبیق مؤثر بوده‌اند. در این خصوص، مصادیقی از تأثیر جهانی شدن بر سلامت روان، قابل مشاهده است [۱۸].

۳. جهانی شدن و سلامت روان: عوامل اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی

- عوامل اقتصادی: ارتباط جهانی شدن و عوامل اقتصادی را می‌توان در تعاریف اقتصادی ارائه شده از جهانی شدن در حوزه

جستجو، ظاهر می‌شوند. احساس گناه و نرخ خودکشی در فرهنگ‌های گوناگون متفاوت است. جهانی شدن، به معنای واردات و صادرات بیش از حد فرهنگ‌هاست. به رغم مدارک موجود، مبنی بر این که تمام اختلالات روانی در اصل روانی - زیستی و اجتماعی بوده و این که کیفیت محیط اجتماعی وابسته به خطر بیماری روانی است، پیش‌بینی اثر جهانی شدن بر اختلالات روانی و شیوع آن‌ها مشکل است [۳].

- افسردگی، می‌تواند به عنوان یک نمونه در بحث اثر جهانی شدن در شیوع اختلالات روانی مطرح شود. تجربه افسردگی در فرهنگ‌های مختلف قابل تشخیص است؛ اگرچه محققان به این امر قائلند که تظاهرات بالینی آن ممکن است متفاوت باشد. جهانی شدن ممکن است بر تظاهرات بیماری و مسیرهای مراقبتی تأثیر بگذارد [۳].

- جهانی شدن می‌تواند به عنوان یکی از مراحل توسعه صنعتی و به عنوان عاملی برای تخریب وضعیت ملی و از میان بردن عملکردهای بومی و سنتی شناخته شود. این امر، موجبات اضطراب افراد در دولت‌ها را فراهم می‌آورد. همچنین پیامدهای حاصل از مکانیسم‌های دفاعی که به احتمال زیاد برای حفاظت از وحدت خود بروز می‌کند، می‌تواند به عنوان یک منبع برای اضطراب محسوب شود [۲۲].

- در ارزیابی سیاست سلامت روان در پرتو جهانی شدن باید نگاه‌ها از مطالعات فعلی در مورد مهاجران، به در نظر گرفتن جوامع بومی که در آن الگوهای رفتاری و تجارب اجتماعی در حال تغییر است، فراتر رود. موضوع غالب در گفتمان روانی جهانی شدن، این بوده است که تأثیر مهاجرت فیزیکی، نمودی از جهانی شدن بر اختلالات روانی است. در روند تطبیق هویت یک فرهنگ به یک محیط فرهنگی جدید، ممکن است تنش ایجاد شود. [۱۹].

- تغییر دیدگاه‌های فرهنگی و اجتماعی: مطالعات در مورد فراهم شدن تأثیر جهانی شدن بر شیوه‌های مربوط به اختلالات روانی در محیط‌های محلی اشاره کرده‌اند. باید دانست که تغییرات از منظر فرهنگی و اجتماعی در اثر جهانی شدن با سلامت روان مرتبط است. استعاره ذهنی «یک جهان، با فرهنگ‌های بسیار» با وجود پدیده جهانی شدن دیگر قابل دفاع نیست، زیرا در روند ازدیاد نابرابری جهان، جایی که مرزها به طور ثابت تغییر می‌کنند، هویت‌ها بیش از هر زمان دیگری دستخوش تغییر شده و به نوعی تفاوت‌ها از میان برداشته می‌شود [۲۳].

اقتصاد جستجو نمود (جدول شماره ۱). به طور کلی، در حالی که تحول عملکرد اقتصادی در اثر جهانی شدن، دارای اثرات مهمی از جمله اثرات اجتماعی و فرهنگی است، از این شاخص به عنوان فرصت بهبود سلامت روان تعبیر شده است [۱۹].

- رشد سریع در تجارت جهانی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و جریان‌های مالی برون مرزی نشانه‌ای از افزایش جهانی شدن اقتصاد جهان است. موج ناشی از آزادسازی اقتصادی این تغییرات را برای افزایش معنادار دغدغه‌هایی را در خصوص مفاهیم جهانی شدن شغل و نابرابری اقتصادی ایجاد کرده است [۸].

- جهانی شدن، روابط دولت‌ها، ملت‌ها، شرکت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی را تغییر داده است. اقدامات جهانی شدن بر سلامت از خلال نهادهای اقتصاد و تغییرات فرهنگی و اجتماعی از سیاست‌ها به افراد منتقل شده است و در خصوص دسترسی به مؤلفه‌های مطلوب سلامت، نابرابری ایجاد کرده است. [۲۰].

- بررسی‌ها نشان می‌دهد بین جهانی شدن و فرسودگی شغلی و رضایت شغلی رابطه وجود دارد. نشان داده شده که جهانی شدن مطالبات شغلی را افزایش داده، و از این طریق بر میزان فشار مربوط به وظیفه کاری، مطالبات عاطفی، تناقض نقش و... نیز افزوده است [۱۶].

- از منظر سلامت شغلی، یکی از خطرات محل کار، تنش روانی است، اگر چه تحقیقات به اندازه کافی به این امر نپرداخته‌اند، اما نشان داده شده که بحث جهانی شدن در این راستا دخیل بوده است. جهانی شدن، یک اثر ترکیبی بر سلامت داشته و این اثر از طریق رشد و توزیع درآمد و بی‌ثباتی اقتصادی آشکار شده است. تغییرات در شغل در اثر جهانی شدن، باعث ایجاد وضعیت‌های روانی مربوط به تنش شغلی در مردم شده و علایم روان تنی را آشکار نموده است [۱۷].

- عوامل فرهنگی، اجتماعی، سیاسی: جهانی شدن برای بیشتر کشورها از مراحلی است که به وسیله آن فرهنگ‌ها بر هم تأثیر گذاشته و این تأثیر از طریق مهاجرت، و تبادل اطلاعات و غیره، ابتدا بر هویت، محقق شده است [۲۱].

- مراحل جهانی شدن در حال تغییر مرزهای سنتی فرهنگ‌ها است. صنعتی شدن، شهری شدن و نفوذ رسانه‌ها، فرهنگ‌ها را متأثر می‌نمایند. آداب فرهنگی، اجتماعی و دینی از تفاوت‌های ظهور افسردگی در فرهنگ‌های مختلف به شمار می‌روند. علایم روان تنی معمولاً از ویژگی‌های عمومی تظاهرات هستند و ممکن است باعث پریشانی فرهنگی شوند. علایم روانی آشکار نبوده و صرفاً هنگام

جهانی شدن بر فهم روان شناسانه خود، هویت، سلامت روان، نگرش‌ها، رفتارها، و ارتباطات بین گروهی مشخص می‌کند [۱۷].

- تأثیر جهانی شدن بر عملکرد روانی، ابتدا بر بحث هویت محقق می‌شود. تأثیرات مارک‌های جهانی در تی‌شرت، مایعات، موزیک و... و نفوذ فرهنگ غربی از طریق جهانی شدن به خصوص بر جوانان اثر گذار است؛ به این ترتیب که مراحل تأثیرات جهانی شدن بر هویت با ایجاد هویت فرهنگی، سردرگمی هویت، خود انتخابی فرهنگ‌ها، در فرآیند رشد جوانان و بزرگسالی در حال ظهور در سنین ۱۸ تا ۲۴ سال اثر خود نشان می‌دهد [۲۱].

- مطالعات متعدد نشان داده‌اند که هویت متأثر از پیامدهای روان‌شناختی جهانی شدن است. این تأثیر در فرآیند ترکیب و تلاقی فرهنگ‌های بومی و وارداتی و ایجاد تغییر شکل و سردرگمی در هویت جوانان جوامع غیر غربی که فرهنگ غرب، طی فرآیند جهانی شدن به کشور آن‌ها رسوخ کرده است، ظاهر می‌گردد [۲۵، ۲۱، ۱۹، ۱۸، ۱۳، ۷، ۵، ۳].

- جهانی شدن و خودکشی در ۳۵ کشور جهان: جهانی شدن از میان برخی موارد چون اشخاص، اطلاعات و ایده‌ها، سرمایه و سود ظهور می‌کند. نتایج مطالعه بر وجود رابطه شاخص جهانی شدن و خودکشی تاکید دارد. به عبارت دیگر متغیرهای اقتصادی و اجتماعی ناشی از جهانی شدن مانند بیکاری، سر در گمی در هویت و جابه‌جایی جایگاه‌ها با مسایلی چون خودکشی (و نیز طلاق) مرتبط است [۲۵].

۲-۴. اضطراب:

- به لحاظ مفهومی، می‌توان گفت اضطراب، حالتی درونی است که ناشی از عدم تعادل یا ناتوانی در مواجهه با مشکلات، بن‌بست‌ها، ناملايمات و ناهنجاری‌های زندگی است. بسیاری از متفکران معاصر از جهانی شدن به عنوان «اضطراب بزرگ»، یاد کرده‌اند [۱۱].

- تغییر سریع، موجب می‌شود هیچ یک از اشکال فرهنگ امکان استقرار پیدا نکند. این عدم استقرار و یا به عبارتی، بی‌قراری و منزل نگزیدن در محیط خاص فرهنگی، عامل مهم اضطراب‌زائی در جامعه است. تغییرات گسترده و فشارهای روانی ناشی از آن روان‌شناسان را وادار کرده است که به مطالعه روش‌های مناسب پاسخ به تغییرات بپردازند. حجم تغییرات و فشارهای ناشی از آن به میزانی است که مدیریت و کنترل اضطراب را مشکل کرده است [۱۱].

- توسعه و به عبارت دقیق‌تر، توسعه صنعتی که جهانی شدن می‌تواند خصوصیات یکی از مراحل آن را دارا باشد، با ایجاد تضاد و

- سیاست اجتماع جهانی: جهانی شدن، پیامدهای معنادار بر سلامت روان دارد. در فرآیند جهانی شدن فشارهای شغلی، مهاجرت، فرهنگ و تغییرات اجتماعی می‌توانند با بروز مشکلاتی چون خودکشی، سوء مصرف مواد، رفتارهای ضد اجتماعی، اضطراب و افسردگی مخاطره‌آمیز شوند. جهانی شدن همچنین می‌تواند بر مراقبت‌های بهداشتی و اجتماعی از کسانی که مشکلات روانی داشته و غالباً در اثر همین جهانی شدن به این وضع دچار شده‌اند، موثر واقع شود [۲۴].

- توسعه جهانی قلمرو «جامعه»: در گذشته جامعه‌شناسان تحلیل می‌کردند که مهاجرت از روستا به شهر و از شهرهای کوچک به شهرهای بزرگ، موجب اضطراب، از خود بیگانگی و نگرانی‌های جدید می‌شود، اما شاید مهم‌ترین چالش جهانی شدن، تغییر در مفهوم «جامعه» باشد [۱۱].

- تنوع فرهنگی، موجب تشویش‌های جدی در الگوها، ایده‌آل‌ها و انتظارات در زندگی روزمره، خانواده، محیط کار، دانشگاه و هویت فردی و اجتماعی شده است. قرار گرفتن فرد در انبوهی از فرهنگ‌ها خصوصاً در جهان مجازی نوعی تشویش ناشی از «گم‌گشتگی» را به وجود آورده است [۱۱].

۴. جهانی شدن و سلامت روان: مصادیق

۴-۱. هویت:

- هویت دو فرهنگی بر می‌گردد به تطبیق افراد با خواسته‌های مربوط به ظهور یک فرهنگ؛ به عبارت دیگر، تأثیرپذیری هویت محلی (که در یک فرهنگ اصلی و بومی ریشه دارد) از یک فرهنگ جهانی که در قلمرو فرهنگ محلی ظهور می‌کند. در خصوص فرهنگ‌پذیری گروه‌های غیر غربی از طریق جهانی شدن باید گفت، هویت محلی در سنت‌های قومی، هنجارها، و شیوه‌های طرح آن‌ها تعبیه شده است؛ در حالی که هویت جهانی به شدت توسط ارزش‌ها، باورها و نهادها، جوامع را تحت تأثیر خود قرار داده است. این مورد به خصوص در مواقعی که آن‌ها در حال تطبیق با یکی از این سیستم‌های فرهنگی، در جریان پدیده‌هایی مانند آموزش، مسافرت، یا اشتغال هستند، رخ می‌دهد [۱۸].

- آن‌چه در دنیای امروز قابل استنباط است این که هر یک از پدیده‌های جهانی شدن، که شامل بین‌المللی کردن، جامع‌گرایی، غربی شدن و مرز زدایی است، بر چگونگی هویت و خود افراد و جوامع امروزی تأثیر گذار هستند. مروری گذرا بر ادبیات روان‌شناسی و جهانی شدن روش‌های متنوعی را در خصوص تأثیر

فرایندهای اجتماعی و فرهنگی متأثر از جهانی شدن است. نگرش و باورهای سر در گم غربی در پرورش کودکان (در حیطه‌های ادب، اخلاقیات، و دوره‌های آموزشی و همچنین حوزه اقتصاد) در حال صدور به کشورهای در حال توسعه است. جهانی شدن، در عصری رخ می‌دهد که رابطه جهان ثروتمند و فقیر نابرابر جلوه می‌کند. جهانی شدن، نتیجه غلبه نامتناسب دیدگاه غربی بر سلامت روان هم راستا با رویکردهای اقتصادی آن است. تأثیر جهانی شدن بر سلامت روان کودکان نتیجه‌ای جز تبه کاری، اضطراب، ناشادمانی، سوء مصرف مواد و... ندارد [۲۶].

خلاصه دیدگاه‌های مختلف در مورد جهانی شدن و سلامت، در جدول شماره ۱ و پیامدهای مهم اقتصادی، سیاسی و روانی ناشی از جهانی شدن، در نمودار شماره ۴ قابل مشاهده است.

نیز امحاء فرهنگی بومی، همواره باعث ایجاد فضای اضطرابی به خصوص در دولت‌مردان جوامع شده است [۲۲].

۵. سایر موضوعات پیرامون جهانی شدن و سلامت

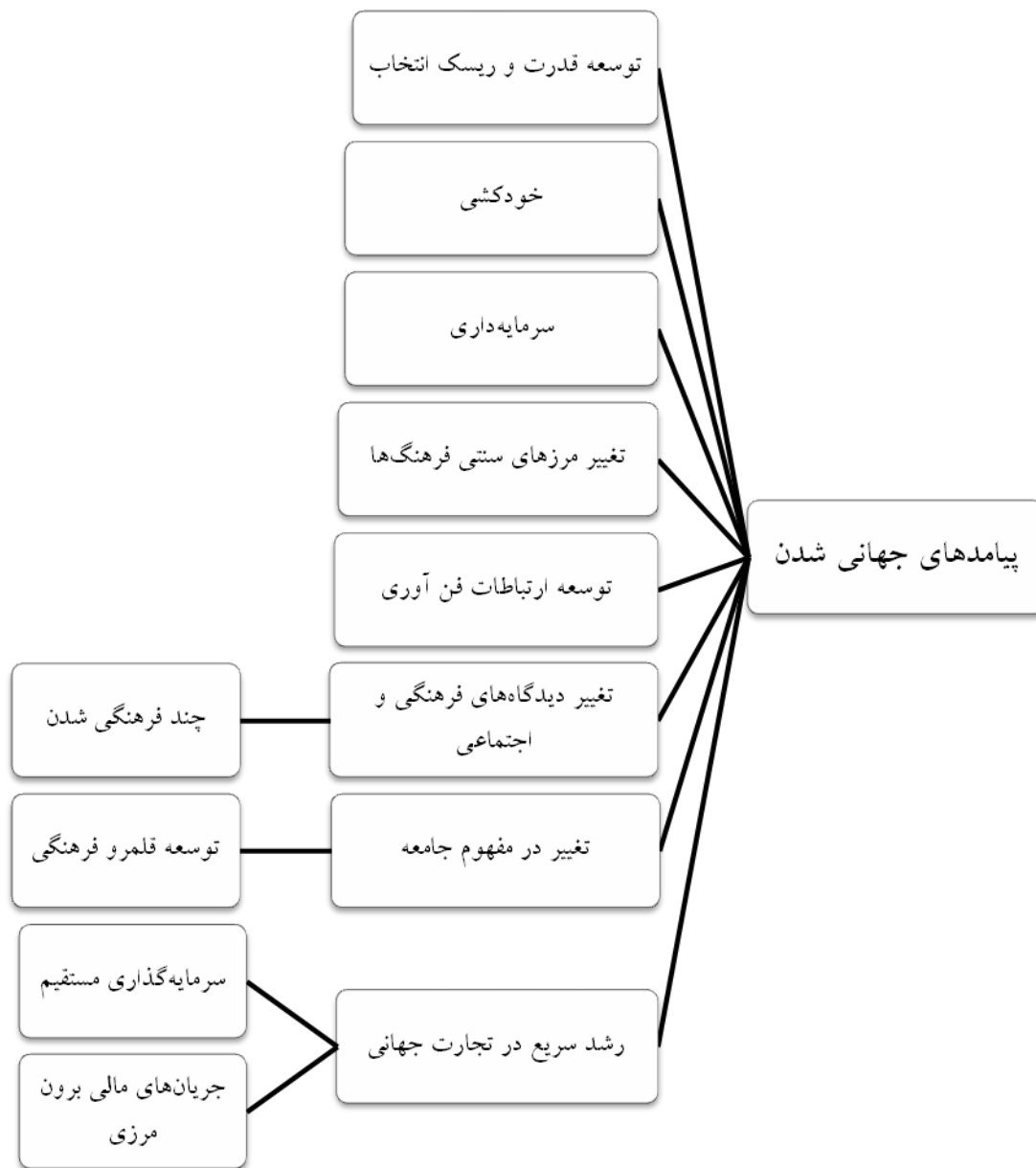
- روان‌شناسان به رابطه بین جهانی شدن و سلامت روان در چند مسیر توجه داده‌اند (جدول شماره ۱). اتخاذ یک منظر جهانی و اکتشافی از اثر اقتصاد جهانی در سطوح بالای فقر در کشورهای رو به توسعه، به ما برای بهتر شدن بصیرت در خصوص رابطه بین فقر و سلامت روان کمک می‌کند [۷].

- تأثیر جهانی شدن بر سلامت روان کودکان: بنا بر برخی از دیدگاه‌ها، جهانی شدن، تحمیل (ابهت) فرهنگ غرب است و دیدگاه‌های سلامت روان در سراسر جهان این پیش فرض را در اذهان وارد می‌کند که جهان غرب نسبت به غیر غربی‌ها برتری دارد. رفتارهای کودکان نیز متأثر از فلسفه تربیت کودکان و

جدول شماره ۱- جهانی شدن و سلامت از دیدگاه‌های مختلف

<p>• شناخت اهمیت رویکرد یکپارچه بر سلامت همگانی درخصوص اثرات اجتماعی - روانی جهانی شدن با هدف تلفیق فعالیت‌های سلامت روان و احترام به کرامت شخصی.</p> <p>• تأکید بر مسئولیت افراد در سطوح مختلف، در بوم‌شناسی مثبت انسانی، برای پیدا کردن نیازهای صحیح رابطه انسانی و نیز ممنوعیت شکنجه، برده‌داری و ظلم و ستم.</p> <p>• دانستن این که تاکنون هیچ فضای عمومی جهانی قادر به اندازه‌گیری عینی و شایسته اثرات روانی - اجتماعی منفی جهانی شدن نبوده است.</p> <p>پیوستگی، مقوله‌ای است که روح اصلی فرآیند جهانی شدن را تشکیل می‌دهد.</p> <p>تحت تأثیر روند فراملی شدن و ایجاد فضای واحد و پیوستگی جهانی، آگاهی بر جهان، توسعه یافته و از همه گذشته تاریخ وسعت بیشتری پیدا می‌کند.</p> <p>تأثیر جهانی شدن بر عملکرد روانی، با تأکید بر موضوعات مربوط به هویت به عنوان یک پیامد محوری برای جهانی شدن تشریح شده است.</p> <p>مراحل جهانی همگن‌سازی قیمت‌ها، محصولات، دستمزدها، نرخ بهره و سود را ارائه داده است.</p> <p>تظاهرات جهانی شدن را شامل ارتباطات سریع، الگوهای ارزان سفر، مقررات‌زدایی تجاری، رشد سازمان‌های سیاسی بین‌المللی و افزایش ارتباطات میان فرهنگی ذکر نموده است.</p> <p>بین جهانی شدن و رضایت شغلی، ارتباط وجود دارد و این پدیده با منابع شغلی، رابطه منفی دارد. این پدیده مطالبات شغلی را افزایش داده و بر میزان فشار مربوط به وظیفه کاری، مطالبات عاطفی نیز می‌افزاید. جهانی شدن بر فرسودگی شغلی و رضایت شغلی کارکنان تأثیرگذار است.</p> <p>هیچ فرهنگی بدون جامعه و هیچ جامعه‌ای بدون فرهنگ به وجود نمی‌آید. بر این مبنا توسعه قلمرو جامعه، توسعه قلمرو فرهنگ و بالعکس را می‌تواند به همراه داشته باشد.</p> <p>اثر جهانی شدن بر سلامت روان، که توسط مراحل اقتصادی میانجیگری می‌شود، نابرابری و فقر را بدتر می‌کند و الگویی است که به طور ویژه در ملل با اقتصاد پایین و متوسط تثبیت می‌شود.</p> <p>جهانی شدن بسته به کشوری که تحلیل روی آن انجام می‌شود، فقر را خواه یا ناخواه کاهش یا افزایش می‌دهد. ساز و کار اثر گذاری جهانی شدن بر سلامت روان به دوره زمانی اثر فقر بر دسترسی به منابع (بیمه سلامت، خدمات روان‌شناسی و تجویز دارو) بر می‌گردد، و به امر توجه به موضوعات سلامت روان، کمک می‌کند.</p> <p>بار اختلالات روانی، در سطح جهانی با فقر همراه است و حقوق بشر و نیازهای بیماران روانی اغلب نادیده گرفته شده است. جهانی شدن پیامدهای سلامت روان حاصل از تضاد را از خلال الگوها و زبان‌هایی که توسط روان‌پزشکی غربی به کار می‌روند و هر بحث جدیدی را که از این رویکردهای علمی و همه‌گیری‌شناسی می‌آید، متأثر می‌کند.</p>	<p>بیانیه لیون (در خصوص سلامت روان ۲۰۱۲) [۱۰]</p> <p>تاملینسون (در خصوص پیوستگی ارتباطات ۱۹۹۹) [۱۱]</p> <p>رابرتسون (در خصوص توسعه آگاهی جهانی ۱۹۹۲) [۱۱]</p> <p>آرنت (در خصوص هویت و فرهنگ‌پذیری ۲۰۰۲) [۱۸]</p> <p>شریف (تعریف اقتصادی ۲۰۰۳) [۱۹]</p> <p>ازاکا (تعریف اقتصادی ۲۰۰۵) [۱، ۱۹]</p> <p>ایدیس (رضایت شغلی ۲۰۱۱) [۱۶]</p> <p>گیدنز (توسعه تنوع فرهنگی ۲۰۰۱) [۱۱]</p> <p>پاتل و کلینمان (اثر جهانی شدن بر سلامت روان ۲۰۰۳) [۷]</p> <p>هریسون (اثر جهانی شدن بر فقر ۲۰۰۶) [۷]</p> <p>سازمان بهداشت جهانی (اثر جهانی شدن بر سلامت روان ۲۰۰۳) [۲۰]</p>
--	--

نمودار شماره ۴- پیامدهای مهم اقتصادی، سیاسی و روانی جهانی شدن بر جوامع

بحث و نتیجه‌گیری

شاید اولین نکته قابل بحث در این مطالعه، اختلاف نظرها در تعریف واژه جهانی شدن باشد. باید گفت ابهام، اختلاف و تناقض موجود در تعریف جهانی شدن، به علت چند وجهی بودن پدیده یا فرآیند جهانی شدن است. همبستگی همه جوامع، وابسته‌تر شدن بخش‌های مختلف جهان، افزایش وابستگی و در هم تنیدگی جهانی، فرایند غربی کردن و همگون سازی جهان، پهناورتر شدن گستره‌ی

تأثیرگذاری و تأثیر پذیری کنش‌های اجتماعی، ادغام همه جنبه‌های اقتصادی در گستره جهان، کاهش هزینه‌های تحمیل شده توسط فضا و زمان، افزایش روابط سازمان‌ها در خارج از مرزها و بین‌المللی شدن، باز شدن مرزها و یکپارچگی اقتصادی دنیا [۱]، همگی حاکی از تفاوت در دیدگاه‌ها در خصوص جهانی شدن است که طبیعتاً در تبیین تأثیرات این پدیده بر سلامت روان اهمیت ویژه پیدا می‌کند.

همایش ملل متحد در آلمان در سال ۱۹۷۸ باز می‌گردد. با این حال، به رغم موفقیت‌هایی که در جهت نیل به این هدف حاصل شده است، امروزه همچنان سالانه میلیون‌ها انسان، در نتیجه‌ی عواملی می‌میرند یا دچار معلولیت می‌شوند که به سادگی قابل پیشگیری و درمانند. مروری بر ادبیات تحقیقاتی متاخر در زمینه‌ی ایدز، سل و مالاریا، بیماری‌های مسری که مجموعاً مسبب مرگ شش میلیون نفر در سال هستند، حکایت‌گر سهم انکارناپذیر فقر، نابرابری جنسیتی، تغییرات و بازنگری‌های رخ داده در بخش‌های سلامت و سیاست‌های توسعه‌ای است که تحمیل هزینه به مشتریان خدمات درمانی و در نتیجه، دسترسی کمتر و محدودتر ایشان به مراقبت‌های درمانی مورد نیازشان را سبب می‌شود.

محرومیت اقتصادی، سوء تغذیه، آموزش ناکافی، نابرابری و وابستگی، ازدحام جمعیت، نبودن شبکه‌های اجتماعی و نبودن سامانه مراقبت درمانی منجر به افسردگی، سوء مصرف مواد مخدر، اضطراب و تنش می‌شود؛ و این‌ها همه حاکی از رابطه عمیق فقر و سلامت روان است. فقری که دست آورد پدیده‌هایی چون استعمار و نیز پیامدهای جهانی شدن برای مردم کشورهای توسعه نیافته است. ما هرگز نمی‌توانیم به پویایی سلامت روان پی ببریم مگر آن که ارتباط بین سلامت روان و اقتصاد توسعه نیافته را درک کنیم. فقر و سلامت روان متقابلاً بر روی هم تاثیر دارند [۱۳].

بیش از ۱۰ میلیون کودک پنج ساله و کوچک تر، سالیانه به کام مرگ فرو می‌روند، در حالی که تقریباً تمامی آن‌ها متعلق به کشورهای کم درآمد یا مناطق فقیرنشین کشورهای با درآمد متوسط هستند، و بنا به دلایلی می‌میرند که در کشورهای دنیای صنعتی کمتر رخ می‌دهد. عدم تغذیه کافی، از عوامل زمینه‌ساز تقریباً نیمی از این مرگ و میرها به شمار می‌رود و عدم دسترسی به آب آشامیدنی سالم و امکانات بهداشتی، مسبب یک میلیون و نیم از این مرگ و میرها است [۲۸]. تغییرات امروزی جهان به قدری سریع است که فرد فرصت تعامل ذهنی و فکری را با آن‌ها ندارد. با این نگاه است که بسیاری از متفکران معاصر از جهانی شدن به عنوان فرآیندی که منجر به «زلزله ژئوپولیتیک» (رابرتسون ۱۹۹۲)، «بحران فرهنگی و اجتماعی» (تامیلنسون ۱۹۹۹)، «پایان تاریخ» (فوکو، ۱۹۹۱)، پایان جهان (بورديو ۱۹۹۹)، «گم کردن بنیادین جهت» (ویرلیو ۲۰۰۱)، جامعه خطرپذیر (بک ۱۹۹۹)، جهان رها شده (گیدنز ۱۹۹۹)، جامعه در حال بن‌بست (بومن ۲۰۰۲) و بالأخره «اضطراب بزرگ» (زوبوف ۲۰۰۱) یاد کرده‌اند. همه این

یکی از اثرات جهانی شدن بر سلامت روان مردم از طریق تأثیرات اقتصادی این پدیده است. جایی که افزایش تحرک متخصصان سلامت در سراسر دنیا، افزایش تحرک مصرف‌کنندگان سلامت (یعنی مردم) و افزایش شرکت‌های خصوصی، شامل شرکت‌های خارجی که خدمات سلامتی و طرح بیمه سلامتی را اجرا و ارائه می‌کنند، می‌توانند تأثیرات به‌سزایی بر سلامت افراد و از جمله سلامت روان آن‌ها داشته باشد.

امروزه استفاده از فن‌آوری‌های جدید مانند اینترنت برای ارائه خدمات سلامت، فراتر از مرزها و نیز در مناطق دور افتاده در داخل کشورها، از مسائلی است که بی‌ارتباط با جهانی شدن نبوده و با سلامت روان مرتبط است. اندازه‌گیری معیارهای جهانی شدن نظام سلامت که به درجه باز بودن آن در مقابل کالاهای خارجی، خدمات، ایده‌ها و سیاست‌ها و مردم آن بستگی دارد، از جمله اثرگذاری‌های این پدیده بر سلامت روان است. نمونه‌هایی از آثار مستقیم جهانی شدن شامل تبعات آن در نظام‌های سلامت و سیاست‌های مورد اجرا در موافقت‌نامه‌های تجارت چند جانبه میان کشورهای مختلف است. موافقت‌نامه «نمودهای حقوق مالکیت فکری مرتبط با تجارت» یا TRIPS که بر هزینه و قابلیت دسترسی پزشکی و داروها تاثیر می‌گذارد، نمونه‌ای از این موافقت‌نامه است. از دیگر نمونه‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- بهبود فن‌آوری ارتباطات که به مقامات اجازه می‌دهد هنگام شیوع یک بیماری خاص، از این پدیده در خصوص انتشار اطلاعات در مورد مسایل سلامت، آسان‌تر عمل کنند و هشدارهای لازم را به موقع به اطلاع همگان برسانند.

- رشد تجارت: گردشگری و مهاجرت که گسترش عفونت‌ها و مقاومت میکروب‌ها را آسان می‌سازند (ارتباط میان تجارت و گسترش بیماری به قرن ۱۴ برمی‌گردد؛ زمانی که مرگ سیاه به دنبال حمل و نقل‌های دریایی گسترده شد)، اما افزایش سرعت و نسبت مسافرت‌ها، مهاجرت و تجارت، باعث ایجاد چالش‌های جدی در سلامت همگانی و موجب خطرات سلامتی، فراتر از مرزها و گسترش بیماری‌ها شده است.

- تغییرات جهانی محیط زیست و تجارت داروهای غیرمجاز که پدیده‌های جهانی و خارج از کنترل هر دولتی است و بر سلامت بسیار تاثیرگذار هستند [۲۷].

تعهد جهانی در جهت تامین عدالت در زمینه‌ی سلامت، تازگی ندارد. سابقه‌ی تعیین هدف "سلامت برای همه تا سال ۲۰۰۰" به

سیاسی و غیر سیاسی نظام بین‌الملل وجود داشت)، شاهد پیدایش و افزایش اشکال جدیدی از ارتباط و مبادله در سطح جهان هستیم [۳۰].

ریچارد فیچم مدیر صندوق جهانی مبارزه با HIV/AIDS، سل و مالاریا اذعان داشته است که ما باید با خطرات و پیامدهای منفی جهانی شدن روبرو شویم. اما نباید اجازه داد که آثار منفی آن‌ها باعث کم‌رنگ (پنهان) شدن آثار مثبتشان بر سلامت افراد و توسعه‌یافتگی جوامع شود. در مقابل فرن باوم - استاد بهداشت عمومی در دانشگاه فلیندر آدلایر، می‌نویسد که همه نشانه‌های جهانی شدن حاکی از آن است که اشکال فعلی آن در حال دستیابی به جهانی و مکانی امن برای لیبرالیسم و افزایش رو به رشد بازارهای تجاری است که ناشی از افزایش رشد بی‌عدالتی شده است که خود تهدید بزرگی برای سلامت و محیط زیست زندگی مردم است. دیدگاه‌های مختلفی در بین متخصصان حوزه سلامت و سلامت روان است [۳۱].

پیشنهادات:

بررسی اثرات مثبت و منفی جهانی شدن در تمام ابعاد سلامت، پیشنهادی است که می‌تواند در مطالعات آینده مد نظر قرار گیرد. همچنین رویکرد آینده‌نگر و پیشگیرانه برای کاهش خطرات پدیده جهانی شدن در مطالعات آتی پیشنهاد بعدی محققان است.

سهم نویسندگان

محمود طاووسی: همکار اصلی در انجام طرح و تهیه مقاله
سپیده امیدواری: همکاری در انجام طرح
علی اصغر هدایتی: همکاری در تدوین مقاله
اکرم هاشمی: همکاری در تهیه و تنظیم جداول و نمودارها و تدوین و تنظیم مقاله
طاهره رستمی: همکاری در انجام طرح و تدوین مقاله
علی منتظری: مجری طرح و تنظیم کننده نهایی مقاله (نویسنده مسئول)

تعبیر به نوعی ورود به یک «شوک بزرگ» را گزارش می‌کنند؛ شوکی که می‌تواند عامل مهم اضطراب تلقی شود. این تعبیر از جهان معاصر نشان از اهمیت اضطراب به عنوان پیامد عدم تعادل‌های به وجود آمده جدید دارند. باید توجه داشت که اضطراب یک برآیند است. اضطراب به عنوان رفتاری عمومی با بنیان‌های اقتصادی، فرهنگی و سیاسی و اساساً سرمایه ملی یک کشور ارتباطی نزدیک دارد. بنابراین، می‌توان گفت اضطراب و احساس نا آرامی در کشورهایی که از بنیان‌های قومی - فرهنگی، اقتصادی و سیاسی برخوردار نیستند به طور طبیعی از شدت، قوت و عمومیت بیشتری برخوردار است [۱۱]. جهانی شدن مفهومی خالی از بار هنجاری است که صرفاً بر آنچه رخ می‌دهد، دلالت دارد. «پراتون» (۱۹۹۷) معتقد است که جهانی شدن یک پدیده چند بعدی است که آثار آن قابل تسری به فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، حقوقی، فرهنگی، نظامی و فن‌آوری است و همچنین فعالیت‌های اجتماعی مانند محیط زیست را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد [۲۹].

گیدنز (۱۹۹۰) جهانی شدن را فرایندی می‌داند که به وسیله آن، رویدادها، تصمیمات و فعالیت‌های انجام گرفته در یک قسمت از جهان نتایج تاثیرگذاری بر افراد، گروه‌ها و جوامع در سایر نقاط می‌گذارد. دیوید هلد (۱۹۹۶) در کتاب دموکراسی و نظم جهانی با وجود داشتن نگاه آسیب‌شناختی به جهانی شدن، این پدیده را حرکت به سمت نوعی دموکراسی جهانی می‌بیند که در عین حال کثرت فرهنگی و اقتصادی را نیز در خود خواهد داشت. مانوئل کاستل (۱۹۹۰) با اشاره به عصر اطلاعات، جهانی شدن را ظهور نوعی جامعه شبکه‌ای می‌داند که در ادامه حرکت سرمایه‌داری، پهنه اقتصاد، جامعه و فرهنگ را در بر می‌گیرد. جهانی شدن را رشد و وابستگی متقابل کشورها در سراسر جهان از طریق افزایش حجم و تنوع صندوق بین‌المللی پول، مبادلات کالا و خدمات و جریان سرمایه در ماورای مرزها و همچنین از طریق پخش گسترده‌تر و وسیع‌تر فن‌آوری می‌دانند. اکثر صاحب‌نظران و اندیشمندان بر این باورند که با وجود ارتباطات، فن‌آوری، حمل و نقل و سایر مواردی که دسترسی بیشتر انسان‌ها به افکار و محصولات یکدیگر را فراهم ساخته است به واسطه مرتفع شدن بسیاری از محدودیت‌ها (که سابقاً بر سر راه ارتباط همه جانبه میان افراد و همچنین واحدهای

منابع

1. OKASHA A, Globalization and mental health: a WPA perspective. World Psychiatry 2005; 4: 1-2
2. Akhtar Mohagheghi M. The globalization. 1 st Edition, Moallef Press, 2007: Iran [Persian]

3. Bhugra D, Mastrogianni A. Globalisation and mental disorders: over view with relation to depression. *British Journal of Psychiatry* 2004; 184: 10-20
4. Huynen MM, Martens P, Hilderink HB. The health impacts of globalisation: a conceptual framework. *Globalization and Health* 2005; 1: 14
5. Koivusalo M. The impact of economic globalisation on health. *Theoretical Medicine and Bioethics* 2006; 27: 13-34
6. Kelly B. Globalisation and psychiatry. *Advances in Psychiatric Treatment* 2003; 9: 464-74
7. Diaz J, Zirke S. Globalization, psychology, and social issues research: an introduction and conceptual framework. *Journal of Social Issue* 2012; 68: 439-53
8. Lee E. Globalization and employment: is anxiety justified? *International Labor Review* 1996; 135: 1-5
9. Salzman MB. Globalization, culture, and anxiety: perspectives and predictions from terror management theory. *Journal of Social Distress and the Homeless* 2001; 10: 337-52
10. Furtos J, Sundram S. Globalisation and mental health: the Lyon declaration. *Asian Journal of Psychiatry* 2012; 5: 283-85
11. Ameli SR. Dual globalization and global stress society. *Journal of Social Sciences Letter* 2003; 1: 143-74 [Persian]
12. Yang MJ. Globalization and mental health status in Taiwan. *International Medical Journal* 2004; 11: 203-11
13. Diaz J, Schneider R, Mantal PS. Globalization as re-traumatization: rebuilding Haiti from the Spirit Up. *Journal of Social Issues* 2012; 68: 493-513
14. Lakoff A. The anxieties of globalization: antidepressant sales and economic crisis in Argentina. *Social Studies of Science* 2004; 34: 247-69
15. Bhat MA, Rather TA. Socio-Economic factors and mental health of young people in India and China: an elusive link with globalization. *Asian Social Work and Policy Review* 2012; 6: 1-22
16. Idris MA, Dollard MF, Winefield AH. The effect of globalization on employee psychological health and job satisfaction in Malaysian workplaces. *Journal of Occupational Health* 2011; 53: 447-54
17. The psychosocial stress model for Thai contract farmers under globalization: a path analysis model. *Asian Biomedicine* 2012; 6: 385-95
18. Chen SX, Martinez BV, Bond MH. Bicultural identity, bilingualism, and psychological adjustment in multicultural societies: immigration-based and globalization-based acculturation. *Journal of Personality* 2008; 76: 806-37
19. Bhavsar V, Bhugra D. Globalization: mental health and social economic factors. *Global Social Policy* 2008; 8: 378-96
20. Piachaud J. Globalization, conflict and mental health. *Global Social Policy* 2008; 3: 315-34
21. Arnett JJ. The psychology of globalization. *American Psychology* 2002; 57: 774-83
22. Herrington N. Globalization's Impact on Teacher Education Programmes: the role of anxiety. *Management in Education* 2006; 20: 38.
23. Swartz L. Globalization and Mental Health: Changing Views of Culture and Society. *Global Social Policy* 2008; 8: 304-308.
24. Manning N, Patel V. Globalization and mental health. *Global Social Policy* 2008; 8: 299-300
25. Milner A, McClure R, Sun J, Leo D. Globalisation and suicide: an empirical investigation in 35 countries over the period 1980-2006. *Health Place* 2011; 17: 996-1003
26. Timimi S. Effect of globalisation on children's mental health. *The British Medical Journal* 2005; 331: 37-9
27. World Health Organization (WHO). The ICD 10 classification of mental and behavioural disorders: clinical descriptions and diagnostic guidelines. WHO: Geneva, 1992
28. Labonté R, Schrecker T. Globalization and social determinants of health: introduction and methodological background (part 1 of 3). *Globalization and Health* 2007; 3: 1-10
29. Behkish M. Iran`s economy in the context of globalization. 1 st Edition, Ney Press: Iran, 2002 [Persian]
30. Farhadi Mahalli A. Strategic studies of globalization. *Journal* 2011; 2: 63-96 [Persian]
31. Lee K. Globalisation: what is it and how does it affect health? *The Medical Journal of Australia*, 2004; 180: 156-158

ABSTRACT

Globalization and mental health: a systematic review of the literature

Ali Montazeri^{1*}, Mahmoud Tavousi², Sepideh Omidvari¹, Ali Asghar Hedayati¹, Tahereh Rostami³, Akram Hashemi²

1. Mental Health Group, Health Metrics Research Center, Iranian Institute for Health Sciences Research, ACECR, Tehran, Iran
2. Health Education & Promotion Research Group, Health Metrics Research Center, Iranian Institute for Health Sciences Research, ACECR, Tehran, Iran
3. Information Department, Health Metrics Research Center, Iranian Institute for Health Sciences Research, ACECR, Tehran, Iran

Payesh 2014; 13: 235-250

Accepted for publication: 7 December 2013

[EPub a head of print-18 February 2014]

Objective (s): It has been suggested that globalisation could affect public's health in different ways. The aim of this study was to examine the relationship between globalisation and mental health.

Methods: A review was undertaken of all the full publications in the English language and Persian biomedical journals up to 2012. The search was limited to globalisation and included the combination of keywords 'mental health', 'mental disorders', 'psychological health', 'psychological disorders', 'anxiety' and 'depression' that appeared in the titles and abstracts of the publications. A manual search was also performed to include additional papers of potential interest. In all 244 citations were identified. After through examination and excluding duplicates, 22 citations on the relationship between globalisation and mental health were found to be relevant and were further examined.

Results: The findings are summarized under different headings and presented in different tables. With few exceptions, the findings showed that mental health or some aspects of mental health were affected due to globalisation. Depression, anxiety, identity problems, and suicide, individually or in combination, were the most important negative consequences of globalisation.

Conclusion: Overall this review provides evidence for a negative relationship between globalisation and mental health. Further studies in this emerging issue are recommended.

Key Words: Globalization, Mental health, Systematic review, Iran, World

* Corresponding author: Mental Health Group, Health Metrics Research Center, Iranian Institute for Health Sciences Research, ACECR, Tehran, Iran.

E-mail: montazeri@acecr.ac.ir